

1976-04-29

Till
Tjänstemännens Centralorganisation
(TCO)

Sveriges lärarförbund har av Tjänstemännens Centralorganisation beretts tillfälle yttra sig över "Ett friare val, jämställdhetsprogram för skolan", rapport från SÖ-projektet "Könsroller i skolan" och vill i anledning härav framföra följande synpunkter.

Inledning

Inledningsvis bör framhållas att förbundet sedan länge varit medvetet om de förhållanden som projektgruppen genom sina förslag vill försöka bearbeta, både när det gäller elevernas könsbundna val i utbildningen och när det gäller skolans personalstruktur. Sedan 1973 års kongress arbetar inom förbundet en särskild grupp med frågor rörande kvinnliga medlemmars ställning i förbundet och skolan. I gruppens uppgifter ingår bland annat att med olika åtgärder söka stimulera kvinnor till större intresse för skolledande uppgifter. I ett särskilt lönepolitiskt program, Lp-TFU, har förbundet antagit en målsättning att inom en tioårsperiod verka för att löneskillnaderna på skolområdet skall minskas med hälften. Genomförandet av detta program kan eventuellt leda till en jämnare fördelning bland män och kvinnor i grundskolan, framför allt på de lägre stadierna. Det förtjänar således framhållas att de förslag som projektgruppen ställer redan prövats i en positiv anda och att förbundet finner frågorna viktiga. För att skolan skall kunna genomföra dem krävs starkt stöd för lärarna, i första hand en god personalutbildning och personalfortbildning samt en personalpolitik som ger dem en verklig möjlighet att omsätta intentionerna i praktisk handling. Det är dock viktigt att framhålla att skolan inte kan ses som något isolerat. Samhället påverkar eleverna på många sätt via massmedia, via reklam, via arbetsfördelningen i hemmen. Utan stöd från det omkringliggande samhället torde skolans personal ha svårt att uppnå de önskade målsättningarna i sitt arbete.

Projektet föreslår att man för att främja skolans arbete med jämlikhet mellan könen skall föra in särskilda formuleringar i skollagen, i mål och riktlinjer för skolans verksamhet och i läro- och kursplaner i övrigt. En särskild paragraf i skollagen bedömer förbundet som mindre nödvändig. Däremot bör i mål och riktlinjer och i läro- och kursplaner införas formuleringar

enligt projektets förslag. Det bör även framhållas att många av de konkreta förslag som läggs fram lämpligen bör aktualiseras i den pågående läroplansöversynen. I dessa frågor bör inga beslut fattas i anledning av denna rapport, utan de bör behandlas i det övergripande läroplansarbetet.

Undervisningen och elevvården

Projektet föreslår, när det gäller undervisning, att alla elever under sin skoltid skall få undervisning om könsroller, breddad erfarenhet av det motsatta könets "typiska" arbetsuppgifter samt att ett särskilt stöd skall ges till flickor i naturvetenskap och teknik. Undervisning om könsroller redan från ett tidigt stadium är väsentlig för att eleven skall förstå i vilken utsträckning könsrollerna är socialt betingade. Denna undervisning torde dock bli utan särskild effekt, om den inte följs upp av praktiska erfarenheter. Förbundet vill därför särskilt betona den del av förslagen som rör breddad erfarenhet för envar. Möjligheten att under skoltiden pröva på det motsatta könets "typiska" uppgifter och en stimulering av i olika avseenden understimulerade elever i skilda arbetsuppgifter torde vara de åtgärder som på sikt får bästa effekten. Flera laborativt inriktade moment i skolarbetet och en inriktning som tar tillvara elevernas individuella begåvning är väsentligt. Särskilda stödåtgärder för flickorna är dock en olycklig åtgärd om det inte samtidigt följs upp med motsvarande åtgärder för pojkar.

Som stöd för den ovan beskrivna inriktningen av skolarbetet föreslår projektet en ökad uppmärksamhet bland lärare och annan skolpersonal när det gäller språkbruk, attityder och värderingar mot eleverna. En sådan målsättning är i och för sig riktig, men man bör då vara medveten om att skolan måste få motsvarande stöd från det omgivande samhället.

Undervisningens organisation

Förbundet ställer sig positivt till de ökade inslag av teknik och ekonomi och praktisk vardagskunskap som projektet föreslår. Olika lösningar kan tänkas för att inordna dessa aktiviteter i skolans arbete, antingen i separata ämnen eller som inslag i redan nu befintliga ämnen. Förbundet vill förorda den senare lösningen, men vill i detta skede inte lämna konkreta förslag. Dessa frågor bör tas upp i den pågående läroplansöversynen. Viktiga synpunkter att beakta i detta arbete är att tillvalsmöjligheterna i språk inte försvinner eller minskar, i synnerhet med tanke på utbildningens internationalisering. Även effekterna på tjänstgöringsunderlaget för olika lärargrupper måste belysas innan beslut fattas om ändrad inriktning av vissa ämnen. Detta gäller även projektgruppens förslag om samgymnastik under hela skoltiden, hela skoltiden. Förslaget bör kunna genomföras under förutsättning att bl a lämpliga lokaler kan ordnas. Det torde för redan nu vara möjligt att där berörda lärare och elever så önskar genomföra samgymnastik. Även här krävs fortbildning för både lärare och gymnastiklärare.

Överens bör förtursprincipen vid lika eller nästan helt lika

Studie- och yrkesorientering

Studiebesök och praktisk yrkesorientering är ytterligare en möjlighet att öppna elevernas ögon för möjligheten att göra ett mindre könsbundet yrkesval. Den bör alltså utgöra en fortsättning av den "breddade erfarenhet" som eleverna skall erbjudas i det dagliga skolarbetet. Den av projektet föreslagna kommunala resursen för studie- och yrkesorientering bör garanteras av centrala medel. Däremot bör man genom lokala beslut bestämma användningen i kommunen. Därigenom skapas en större flexibilitet och en möjlighet att använda resursen för studie- och yrkesorientering på ett lokalt anpassat sätt.

Den föreslagna ökningen av den praktiska yrkesorienteringen i grundskola och gymnasieskola motsvarar ett av många i skolan känt behov, liksom den ökade möjligheten till förlängd pryo för skoltrötta elever. Praktiska problem kan dock uppstå och lösningar bör utarbetas av berörda parter gemensamt innan någon förlängning av pryon införes.

Projektet har även föreslagit att hälften av pryo-tiden skall genomföras för flickor i ett manligt yrke och pojkar i ett kvinnligt yrke, s k styrd pryo. Det framhålls att detta skulle vara den enda vägen att öppna många elevers ögon för ett annorlunda yrkesval. Förbundet vill i denna fråga uttala viss tveksamhet. En s k styrd pryo utgör en naturlig uppföljning av den breddade erfarenhet skolan bör erbjuda i sin undervisning och kan för många elever ge positiva inblickar i yrken som domineras av det motsatta könet. Emellertid kan negativa erfarenheter av ett yrke som domineras av det motsatta könet snarare befästa fördomar hos en elev än minska dem.

Det kan dessutom uppstå svårigheter lokalt på grund av näringslivsstruktur och andra faktorer, som gör att ett program med styrd pryo blir svår att genomföra i praktiken. Förbundet vill därför rekommendera försöksverksamhet med olika modeller för styrd pryo, innan slutligt ställningstagande görs.

Könskvoteringsåtgärder

Projektet påtalar behovet av förändring i skolans personalstruktur, bl a i arbetsledande funktioner, för att ge kvinnliga elever möjlighet att identifiera sig med arbetsledande personal. Man anser även det vara väsentligt att män i större omfattning finns som lärare bland de yngre eleverna. Enligt förbundets uppfattning är frågan om typiska s k mans- och kvinnoyrken till stor del en lönefråga och en hel del av de påtalade problemen kan lösas genom annan lönesättning inom de s k "kvinnoyrkena". Att generellt och utan distinktion använda könskvotering för att uppnå en önskad antalsbalans mellan könen kan få olyckliga konsekvenser. En sådan kvotering skulle på sikt kunna motverka sitt eget syfte genom att personer som är mindre lämpade för vissa funktioner kvoterar in på dem. Förbundet vill därför inte tillstyrka principen om s k äkta könskvotering vare sig vid antagning till utbildning eller vid befattningar i skolväsendet.

Däremot bör förtursprincipen vid lika eller nästan helt lika

meriter kunna bidra till att på sikt jämna ut och balansera skolans personalstruktur utan den s k äkta könskvoterings negativa konsekvenser. Möjligheterna att i större omfattning använda sig av frikvotsprincipen bör undersökas. Man bör dock utvärdera erfarenheterna av den försöksverksamhet som bedrivits med fri kvot vid antagning till förskollärarytbildning innan några bindande beslut fattas. Ett villkor för att frikvoten skall kunna användas är att den kvoterade gruppens meriter är rimliga i förhållande till andra grupper. Det bör betonas att vare sig förtur eller frikvot enligt förbundets uppfattning kan användas generellt. För- och nackdelar måste noga prövas vid varje berörd utbildningsform och vid varje typ av tjänstestillsättning, och eventuella negativa sidoeffekter noga kontrolleras.

Vid vikariat på skolledartjänster har projektgruppen även föreslagit ett rotationssystem inom lärarkåren. Förbundet anser att ett sådant system bör prövas, då det kan ge alla intresserade lärare en möjlighet att meritera sig för fast tjänst som skolledare. Rotation bör dock endast förekomma bland de lärare, som anmäler sig som intresserade - oavsett kön. När det gäller att påverka kvinnor att i större utsträckning söka korta vikariat som skolledare är opinionsbildning och olika former av stimulerande åtgärder av stor betydelse. Det ställs även starka krav på bl a samhällets barnomsorg för att intresserade kvinnor skall beredas en verklig möjlighet att ta skolledarvikariat i den omfattning de själva önskar.

Slutligen vill förbundet framhålla, att när det gäller principer för användningen av förtur, frikvot och rotation bör dessa fastställas i överläggningar med berörda personalorganisationer.

Utbildning, fortbildning, samverkan

Det programförslag för skolan som projektet presenterat kommer, om det genomförs, att innebära förändringar av inriktningen och innehållet i stora delar av lärarnas arbete. I nuvarande läge har lärarkåren inte fått adekvat utbildning och fortbildning för dessa uppgifter. En förutsättning för att kunna genomföra programmets åtgärder är att fortbildning kan anordnas för redan verksamma lärare och att könsrollsfrågorna systematiskt tas upp i lärarutbildningen.

Projektet föreslår ett antal former för fortbildning. Först nämns den dagliga fortbildningen som består i samtal och överväganden på arbetsplatsen. Detta är en enkel fortbildningsform som kan förväntas ha hög effekt genom att berörd personal omedelbart kan få tillfälle att diskutera, jämföra erfarenheter och ge varandra tips. Förbundet vill framhålla det angelägna i att skolans personal bereds verklig möjlighet att hålla dessa samtal. Det är även väsentligt att lärare i mindre skolor bereds tillfälle att delta i sådana diskussioner. Det kan även vara lämpligt att vid vissa tillfällen samla det av projektet föreslagna kommunlaget med representanter för alla skolans intressenter - lärare, elever, övrig personal och föräldrar - för gemensamma genomgångar. Förslaget om kommunlag tillstyrks därför.

Enligt SÖs petita 1976/77 har medel äskats för att genomföra pilotutbildning i könsrollskunskap med start sommaren 1976. Förbundet vill tillstyrka att sådan utbildning anordnas och finner det angeläget att SÖs planering i denna fråga kan genomföras. Tidigare erfarenheter av pilotutbildning är dock inte odelat positiva och de önskade effekterna har i vissa fall till stora delar uteblivit. Det är därför synnerligen angeläget att de personer som i samråd med personalorganisationerna väljs ut att delta i pilotutbildningen verkligen bereds möjlighet att senare på skolan förmedla sina kunskaper till kollegerna.

Separata kurser för lärare och specialister kan genomföras vid behov. Eftersom det är skolan som total miljö som skall bearbetas är detta dock en mindre lämplig lösning, och de dagliga samtalen och pilotkurserna bör prioriteras framför särskilda kurser. Genom förhandlingar med berörda organisationer bör det även fastställas regler för deltagande i akademiska studier i könsrollskunskap samt villkoren under utbildningen.

Föräldrakontakt och föräldrautbildning

För att uppnå önskad effekt med jämställdhetsprogrammet finner förbundet det angeläget att föräldrarna på olika sätt bereds möjlighet att delta i skolans jämställdhetsarbete samt att de genom utbildning får insikt i målsättningarna. En sådan utbildningsform är föräldramedverkan i kommunlaget, vilket tillstyrkes. Den direkta föräldrautbildningen bör däremot inte åvila lärare eller annan skolpersonal utan bör i första hand genomföras av föräldrarna själva genom deras organisationer eller genom studieförbunden eller kommunal vuxenutbildning.

Förbundet vill slutligen framhålla det väsentliga i att man vid genomförandet av jämställdhetsprogrammet tar hänsyn till föräldraopinionen. Om skolan i ett slag genomför stora förändringar i sitt arbete för jämställdhet mellan könen utan att föräldrarna är informerade och positiva kan de önskade resultaten helt utebli. Jämställdhetsprogrammet för skolan bör även genomföras med all nödvändig hänsyn till bl a religiösa minoriteters och invandrargrupperns inställning.

Sveriges lärarförbund hemställer

att ovanstående synpunkter beaktas vid ärendets fortsatta handläggning.

SVERIGES LÄRARFÖRBUND

Hans Hellers
förbundsordförande

Eva Sterndal
utredningssekreterare